

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Blok 1 Tijd

1 maximumscore 1

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

Door deze omdraaiing wordt Lodewijk XIV het hoogtepunt van de geschiedenis. (De geschiedenis wordt een ontwikkeling naar boven, opbouw in plaats van verval, met het optreden van Lodewijk XIV / met het Gouden Tijdperk als einde.)

2 maximumscore 1

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

Uit deze keuze blijkt dat de adel niet op één lijn staat met Lodewijk XIV / dat Lodewijk XIV in rang boven de adel staat.

3 maximumscore 3

drie van de volgende:

- In de muziek worden twee delen (thema A en thema B) volgens een regelmatig / vast patroon herhaald. Dit is te vergelijken met de tuinaanleg van Versailles, die sterk bepaald wordt door symmetrie / herhaling van (gelijkvormige) elementen.
- De muziek is opgebouwd rond twee delen (A en B) die even lang zijn, maar niet identiek (qua melodische / harmonische inhoud). Dit is te vergelijken met de tuinaanleg van Versailles, waarin elementen voorkomen waarvan de grondvorm overeenkomt, maar de uitwerking kan verschillen.
- In de muziek is sprake van versieringen in de melodie. Dit is te vergelijken met de tuinaanleg van Versailles, waarbij geometrische (hoofd)lijnen / (hoofd)vormen worden versierd met sierlijke randen en/of uitsparingen.
- In de muziek is sprake van een vaste maat(soort), die zorgt voor een regelmatige puls / cadans. Dit is te vergelijken met de regelmaat in de tuinaanleg, zoals de gelijksoortige maatvoering van de elementen en/of de bomen en struiken die op gelijke afstanden van elkaar staan.

per juist antwoord

1

Vraag	Antwoord	Scores
4	<p>maximumscore 2</p> <p>Het antwoord moet de volgende strekking hebben:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De affectenleer koppelt muzikale elementen (melodieën, toonsoorten, instrumenten, harmonieën) aan gemoedstoestanden/gevoelens • Vaste termen voor het tempo van de muziek zorgden voor meer nauwkeurigheid in de uitvoering en daarmee voor een betere uitdrukking van het bedoelde affect 	<p>1</p> <p>1</p>
5	<p>maximumscore 2</p> <p>twee van de volgende:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Er is sprake van monodie (seconda prattica), in de prima prattica was er sprake van polyfonie. – Er is sprake van recitatief / sprekend zingen / het ritme van de zang is leidend (seconda prattica), in de prima prattica was de tekst niet goed verstaanbaar. – Er is sprake van solo (met een beperkte begeleiding) (seconda prattica), in de prima prattica kwam geen solo voor. – Er is sprake van beperkte begeleiding / basso continuo (seconda prattica), in de prima prattica vormden de instrumenten een van de stemmen / hadden de instrumenten geen begeleidende rol. <p>per juist antwoord</p>	<p>1</p>
	<p><i>Opmerking</i></p> <p><i>Alleen als het kenmerk van de seconda prattica juist benoemd is en het een verschil aangeeft met de prima prattica, 1 scorepunt toekennen.</i></p>	
6	<p>maximumscore 3</p> <p>drie van de volgende:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Chronos heeft een lange (witte) baard, die verwijst naar een hoge leeftijd. – Chronos draagt een zeis, het attribuut van de Dood en dat is een verwijzing naar de tijdelijkheid / eindigheid van het leven. – Chronos draagt vleugels op zijn helm, dit verwijst naar de vluchtigheid van de tijd, 'de tijd vliegt'. – Chronos heeft een zandloper op zijn hoofd, dit wijst naar het verstrijken van de (beperkte) tijd. – Chronos is lijkleek / heeft zwaar beschaduwde, 'holle' ogen, als een lijk en dat is een verwijzing naar de tijdelijkheid / eindigheid van het leven. <p>per juist antwoord</p>	<p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Blok 2 De geschiedenis, de eigen tijd en de toekomst

10 maximumscore 2

twee van de volgende:

- Volgens de officiële visie op kunst golden de klassieken als basis voor de (westerse) kunst en latere kunstenaars bouwden hierop voort. In de rangorde van historische kunstenaars in *Hémicycle* staan de Griekse beeldhouwer, schilder en architect van het Partenon centraal.
- Volgens de officiële visie op kunst moesten kunstenaars voortbouwen op de grote voorbeelden uit het verleden. In *Hémicycle* converseren grote kunstenaars uit verschillende tijden met elkaar, alsof ze kennis en opvattingen doorgeven / uitwisselen.
- Volgens de officiële visie op kunst moesten kunstenaars de grote voorbeelden uit het verleden als uitgangspunt nemen en/of op deze voorbeelden variëren en/of deze overtreffen. Delaroche baseerde de voorstelling van zijn *Hémicycle* op een beroemd werk van de renaissanceschilder Rafael, hij bracht deze richtlijn dus zelf in praktijk.
- Volgens de officiële visie op kunst is het weergeven van figuren in een klassieke / historische setting het hoogste ideaal (historieschilderkunst), in *Hémicycle* zijn (gebarende) historische en mythologische figuren in een klassieke allegorische omgeving weergegeven.

per juist antwoord

1

11 maximumscore 3

drie van de volgende:

- (compositie) toepassing van symmetrie en/of harmonieuze verdeling van elementen, (in navolging van de klassieken en/of renaissancekunstenaars) volgens het academisch ideaal
- (ruimte) gebruik van (kloppend) geconstrueerd lijnperspectief (kenmerkend voor onder meer renaissancekunst) volgens het academisch ideaal
- (kleur) evenwichtige verdeling van kleuren, harmonie volgens het academisch ideaal
- (vorm) omlinjende, afgebakende vormen (academische voorkeur voor lijn) en/of evenwicht in verdeling van organische en geometrische vormen volgens het academisch ideaal en/of ideale proporties in de weergave van de figuren
- (licht) een gelijkmatige (en consequente) verdeling van licht volgens het academisch ideaal

per juist antwoord

1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

12 maximumscore 2

- bourgeoisie: Door een sterke groei van de bourgeoisie, die onder meer de Salontentoonstellingen druk bezocht, ging de opinie van dit publiek een grotere rol spelen 1
- kunstcritici: In de negentiende eeuw kwam het beroep van kunstcriticus op. Door in kranten en tijdschriften over kunst te schrijven konden ze het succes van kunstenaars beïnvloeden 1

Opmerking

Alleen als de factor en de toelichting waarom deze factor in belang toenam zijn gegeven, 1 scorepunt toekennen.

13 maximumscore 3

drie van de volgende:

- (voorstelling) De arbeiders verrichten zwaar werk (in een weinig florissante omgeving). Dit confronteerde het bourgeois-publiek met de uitzichtloosheid / zwaarte van het arbeidersbestaan.
- (voorstelling) De arbeiders staan met de rug naar de toeschouwer gericht, dit kan als gebrek aan respect voor de (bourgeois) toeschouwer worden uitgelegd.
- (formaat) Het grote formaat was normaal gesproken alleen weggelegd voor 'hoge' onderwerpen of belangrijke mensen (meestal historiestukken).
- (ruimte) De arbeiders bevinden zich dicht op de toeschouwer (bijna levensgroot), wat het beeld extra confronterend maakte voor het bourgeois-publiek.
- (ruimte) Door de gekozen uitsnede ontbreekt het zicht op de rest van het landschap / de horizon, waardoor de idylle van de natuur / het landschap ontbreekt.
- (ruimte) Door de gekozen uitsnede lijken de figuren ingeklemd tussen de berg en de weg en kunnen ze alleen op hun werk focussen.
- (compositie) De arbeiders staan centraal in de compositie of voorstelling, groot en op de voorgrond, waardoor alle aandacht gericht wordt op het harde arbeidersbestaan.
- (kleur) Het gebruik van overwegend aardekleuren versterkt de stoffige omstandigheden waarin de arbeiders werken.

per juiste beschrijving

1

Vraag	Antwoord	Scores
14	maximumscore 4	
	<ul style="list-style-type: none"> • De Saint-Simon overeenkomst: Courbet vond net als De Saint-Simon dat kunst diende om de (zeden en gebruiken van de) eigen tijd te beschouwen en te tonen (waarbij ook sprake is van een waardeoordeel) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • De Saint-Simon verschil: Courbets opvatting wijkt af van de visie van De Saint-Simon, omdat hij zijn eigen waardeoordeel wil vormen / omdat Courbet ideologie afwijst, terwijl De Saint-Simon (enkel) een socialistische agenda heeft 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Gautier overeenkomst: Courbet streeft net als Gautier naar autonomie of vrijheid voor de kunst / kunstenaar 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Gautier verschil: Courbet wijst Gautiers visie van onafhankelijke kunst ('l'art pour l'art') af, die is in de ogen van Courbet nutteloos 	1
15	maximumscore 3	
	<ul style="list-style-type: none"> • voorstelling (twee van de volgende): <ul style="list-style-type: none"> – In de voorstelling zijn diverse kunstenaars, onder wie Manet zelf, als flâneurs afgebeeld, zij beschouwen het moderne stadsleven. – In de voorstelling zijn diverse kunstenaars, onder wie Manet zelf, als flâneurs afgebeeld, zij gaan op in de menigte. – In de voorstelling wordt een echte flaneerplek getoond (een sensatie van het moderne leven), een openluchtconcert was een plek waar zien en gezien worden belangrijk was. – In de voorstelling laat Manet de zeden en gebruiken van de eigen tijd zien: de openbare ruimte als sociale ontmoetingsplaats. 	2
<p><i>Opmerking:</i> Per juist genoemd argument 1 scorepunt toekennen.</p>		
	<ul style="list-style-type: none"> • hanteringswijze (een van de volgende): <ul style="list-style-type: none"> – Manet schildert delen van het schilderij met losse toets / grof (penseelstreken zijn zichtbaar) / met weinig details. Hierdoor wordt de indruk gewekt dat Manet schildert zoals een 'flâneur' kijkt: vluchtige observaties (zoals het vluchtige, eigentijdse leven) – Grof/onscherp ('eenvormige' massa) en fijn/scherp (individuen) wisselen elkaar af: alsof je als toeschouwer door de menigte 'flaneert'. 	1
16	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> • De schilderwijze (glad, gedetailleerd) past binnen de richtlijnen van de academische, officiële kunst en/of het onderwerp sluit aan bij het (academische) genre pastorale (figuren in een landelijke setting) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • De onderwerpkeuze / thematiek is eigentijds (niet klassiek of literair) en/of sociaal geëngageerd (de naturalisten zijn avant-gardistisch te noemen in de betekenis van De Saint-Simon.) 	1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

17 maximumscore 2

- spelvormgeving (een van de volgende): 1
 - uitvergrande gebaren (bijvoorbeeld de dramatische gebaren van de man bij de knoppen / Freder met zijn armen zwaaiend boven zijn hoofd als de machine ontploft)
 - uitvergrande mimiek (bijvoorbeeld de paniek in de ogen van de man die aan de knoppen hangt)
- theatervormgeving (een van de volgende): 1
 - grote licht-donkercontrasten (Bij het wegdragen van de arbeiders wordt gebruikgemaakt van vrijwel zwarte silhouetten tegen een lichte muur met een lichte Freder.)
 - primitieve / groteske / maskerachtige vormgeving (van de kop van de machine / het monster)
 - grime die de expressie van de ogen versterkt (Er is sprake van zwaar opgemaakte, zwarte ogen.)
 - expressionistisch lijnenspel (flitsen) op de wand bij de thermometer met oplopende temperatuur.

Opmerking

Geen scorepunt toekennen voor het antwoord: "het gebruik van rook".

18 maximumscore 2

twee van de volgende:

- de aandacht voor (de dynamiek van) het moderne / toekomstige leven in de stad
- de grote rol voor de angstige emoties / het tonen van een schrikbeeld/de dystopie
- de aandacht voor het gegeven van een visioen / nachtmerrie

per juist antwoord 1

19 maximumscore 2

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

- In *Metropolis* wordt gereflecteerd op destijds urgente thema's als klassenstrijd en/of de mens/arbeider als slachtoffer van mechanisering 1
- In *Blade Runner* wordt gereflecteerd op destijds urgente thema's als de gevolgen van genetische manipulatie / kunstmatige intelligentie / robots die de wereld overnemen en/of de overbelasting van de aarde door vervuiling en overbevolking 1

20 maximumscore 1

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

Batty realiseert zich dat zijn leven tijdelijk is en toont emoties bij dit besef, dat maakt hem menselijk.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Blok 3 Verleden in het heden

21 maximumscore 2

twee van de volgende:

- figuurdansen / dansen van geometrische patronen
- passen hoofdzakelijk laag bij de grond / basse danse (Kleine sprongen of huppelpasjes zijn toegestaan.)
- sprekende handgebaren
- aparte mannen- en vrouwenrollen
- gefixeerde romp / opgerichte houding

per juist antwoord

1

22 maximumscore 3

drie van de volgende:

- naar beneden gerichte / aardse dans
- grote / losse / ongerichte gebaren
- parallelle beenposities (niet uitgedraaid)
- hoekige gebaren / hoekige bewegingen van hoofd en/of armen
- beweeglijk / rond gebruik van de romp (niet alleen gestrekt of opgericht)

per juist antwoord

1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

23 maximumscore 2

twee van de volgende:

- gebruik van citaten: bijvoorbeeld de verwijzingen naar Lodewijk XIV als Apollo/zonnekoning in de vorm van de stralenkrans (gevormd door handen in *Scala*) / het gouden hoofd van de koningin / de centrale positie van de koningin
- combinatie hoge en lage cultuur: In deze uitvoering komt hoge cultuur, ballet / klassieke muziek samen met lage cultuur, zoals (dans)bewegingen (deels) gebaseerd op de popcultuur en/of kleding en grime (deels) gebaseerd op hedendaagse subculturen.
- eclecticisme / stijlvermenging: de constructies om de rokken breed te maken (de paniers), die voorheen van stevig materiaal waren gemaakt, zijn hier buigzaam. / De weelderige en luxe stoffen van de kostuums (uit de barok) worden hier gecombineerd met hedendaagse kledingstukken / materialen, zoals panty's. / Er is sprake van stijlvermenging door de combinatie van dansbewegingen uit het hofballet met moderne en eigentijdse dans.
- gebruik van ironie/humor: het plechtstatige/geformaliseerde van de hofdans wordt becommentarieerd door de overdreven gestileerde bewegingen, bijvoorbeeld door de roboteske armbewegingen. / De constructie om de heupen breder te doen lijken (de paniers) zijn een knipoog naar het brede silhouet uit de tijd van Lodewijk XIV (en door met de heupen te schommelen komt daar de nadruk op te liggen).
- gebruik van / herwaardering ornament: de versierende handgebaren (ontleend aan de hofdans) kunnen opgevat worden als een herwaardering van versiering/ornamentiek.

per juist antwoord

1

Opmerking

Alleen als het kenmerk én het voorbeeld zijn gegeven, 1 scorepunt toekennen.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

24 maximumscore 2

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben (twee van de volgende):

- Lodewijk XIV kon hierdoor de hiërarchie duidelijk aangeven, waarbij hijzelf bovenaan staat.
- Lodewijk XIV kon de posities van de hovelingen duidelijk markeren en ze zo tegen elkaar uitspelen.
- Lodewijk XIV kon zo gewenst, volgzaam gedrag stimuleren / kon zo ongewenst, gezagsondermijndend gedrag uitbannen. (De Franse adel kon bedreigend zijn voor zijn politieke macht. Door ze in Versailles met de etiquette bezig te laten zijn, maakte hij ze onschadelijk.)
- Lodewijk XIV kon zo zijn goddelijke status onderstrepen / het dagelijks leven verheffen tot een ceremonie en zo zijn absolute heerschappij bevestigen.

per juist antwoord

1

25 maximumscore 2

twee van de volgende:

- ruimte (een van de volgende): uitbundig gebruik van hoogtelagen (springen, liften en slepen in plaats van ingehouden of beperkt, wat zou passen bij de etiquette) / geen (geometrische) structuur/ordening in het vloerpatroon (en dit past niet bij de orde waarnaar wordt gestreefd in de etiquette.)
- tijd: hoog tempo / gejaagde dans / rennen (en dit past niet bij het ingehouden en beheerst bewegen in de etiquette.)
- kracht (een van de volgende): grote krachtsimpulsen, zoals duwen / trekken / slingeren (Dat past niet bij het ingehouden, beschaafde gedrag zoals voorgeschreven in de etiquette.) / Gewicht wordt ingezet, waardoor de dans aards / zwaar wordt (terwijl in de etiquette werd gezocht naar het verhevende). / fysiek contact / aantrekken en/of afstoten (Dit past niet bij de gepaste afstand die in de etiquette werd bewaard.)

per juist antwoord

1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

26 maximumscore 3

drie van de volgende:

- In beide werelden is sprake van het tonen van een schone, gepolijste buitenkant, maar onderhuids zit een rauwe kant of een minder interessante, saaie kant.
- Mensen zijn gericht op het exposeren van zichzelf / hun leven (narcisme, egocentrisme).
- Mensen zijn gepreoccupeerd met het leven van anderen (het volgen).
- In beide werelden is een gebrek aan privacy.
- In beide werelden is sprake van een sterrencultus (en een hiërarchie).
- In beide werelden is sprake van in- en uitsluiting.

per juist antwoord

1

27 maximumscore 2

twee van de volgende:

- Door de industriële revolutie was machinale productie mogelijk en werd kleding goedkoper, waardoor het voor een grotere groep mensen mogelijk werd om telkens volgens de laatste mode gekleed te gaan. / Door de industriële revolutie was kleding sneller te produceren, waardoor het voor ontwerpers lucratief werd om vaker nieuwe collecties op de markt te brengen.
- Doordat nieuwe technieken werden toegepast (zoals de crinoline) werden nieuwe (extremere) silhouetten/vormen mogelijk.
- Door de ontwikkeling van synthetische kleurstoffen, die veel goedkoper waren dan natuurlijke verfstoffen, werd het produceren van kleurrijke collecties voor de grote markt mogelijk.
- Door de ontwikkeling van nieuwe synthetische/kunstmatige stoffen (bijvoorbeeld kunstzijde) die goedkoper waren dan (de luxe) natuurlijke stoffen (bijvoorbeeld zijde) werd het produceren voor de grote markt mogelijk.
- Door de uitvinding van de lithografische pers konden beelden van mode makkelijker verspreid worden.
- Door de uitvinding van de fotografie konden beelden van mode makkelijker verspreid worden / aan populariteit winnen (en werd de opkomst van modetijdschriften gestimuleerd).

per juist antwoord

1

Vraag	Antwoord	Scores
28	<p>maximumscore 2</p> <p>De antwoorden moeten de volgende strekking hebben (twee van de volgende):</p> <ul style="list-style-type: none"> – crinoline: Westwood heeft de traditionele crinoline ingekort tot een minirok, waardoor dit historische kledingstuk, geassocieerd met kuisheid, een sexy / ordinaire / rebelse lading krijgt. – kroon: Westwood heeft de traditionele, edelmetalen kroon, een symbool van macht en rijkdom, vervaardigd van (gekleurd) textiel (fluweel en satijn), waardoor deze in plaats van 'hard en koud', zacht/flexibel en/of 'eenvoudig' oogt. – balletschoen: Westwood heeft de klassieke balletschoen gemaakt van stevig materiaal en/of voorzien van dikke zolen (met afgeronde punten) waardoor die niet langer de lichtvoetigheid/elegantie toont die met ballet geassocieerd wordt, maar juist krachtig/aards wordt. 	
	per juist antwoord	1
29	<p>maximumscore 2</p> <p>De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mode is een geschikt 'wapen' in een campagne voor duurzaamheid, want (een van de volgende): <ul style="list-style-type: none"> – mode (en zeker, zoals in dit geval, wanneer er een bekende / invloedrijke ontwerper en andere 'sterren' bij betrokken zijn) bereikt een heel breed publiek en de boodschap daarmee ook. – juist vanwege het intensieve gebruik van grondstoffen is het aan de modewereld om het voortouw te nemen in de strijd voor duurzaamheid. Bewustwording in de modewereld (ook bij de consument) kan immers echt verandering teweegbrengen. • Mode is geen geschikt 'wapen' in een campagne voor duurzaamheid, want (een van de volgende): <ul style="list-style-type: none"> – mode is per definitie tijdelijk (in het voortdurend introduceren van nieuwe collecties/trends) en is dus het tegenovergestelde van duurzaam. Het zou dus hypocriet zijn om deel te nemen aan een campagne voor duurzaamheid. – de kledingindustrie staat bekend als een industrie die intensief gebruikmaakt van grondstoffen / die vervuילend werkt (bijvoorbeeld katoen / leer / wol, verfstoffen en chemicaliën) / waarin arbeid niet duurzaam wordt ingezet en dus zou het hypocriet zijn om deel te nemen aan een campagne voor duurzaamheid. 	<p>1</p> <p>1</p>

Bronvermeldingen

Blok 1

- afbeelding 1 Plattegrond van de tuinen van Versailles 1680 Israël Silvestre,
<https://www.ngv.vic.gov.au/explore/collection/work/38276/>
- afbeelding 2 tuin van Versailles (Orangerie)
https://fr.wikipedia.org/wiki/Liste_des_parcs_et_jardins_des_Yvelines
- afbeelding 3 pagina uit een manuscript, Arcangelo Corelli, Opus V, Sonata for violin, violone,
 and harpsichord, circa 1700, <https://www.myartprints.com/a/corelli/manuscriptpagefromthescor.html>
- afbeelding 4 Matzer, *Stil de tijd*, 2018 met Nanette Edens als Kairos,
https://www.verkadefabriek.nl/programma/matzer-theaterproducties/stil-de-tijd/e_29420/p_97407/
- film 1 Jean-Baptiste Lully, *Atys*, 1676,
<https://www.youtube.com/watch?v=RL6qOtW8Tn4>, Opérea Comique, Francois Rousillon et Associés, Mezzo, 2011
- film 2, 3 en 4 Matzer, *Stil de tijd*, 2018 met Nanette Edens als Kairos, registratie door Matzer
- audio 1 Jean-Baptiste Lully, *Air pour l'Esté* uit *Le Ballet du Temps*, 1654,
<https://www.youtube.com/watch?v=R5OHf-4LCRo>, Aradia Baroque Ensemble, 2010

Blok 2

- afbeelding 1 en 2 Paul Delaroche, *Hemicycle*, 1837-1842,
<https://www.rct.uk/collection/405399/lhemicycle-de-lecole-des-beaux-arts>

- afbeelding 3 detail middendeel van *Hemicycle*, 1837-1842, [https://it.wahooart.com/@@/8BWUWC-Paul-Delaroche-\(Hippolyte-Delaroche\)-Emiciclo-del-Ecole-des-Beaux-Arts](https://it.wahooart.com/@@/8BWUWC-Paul-Delaroche-(Hippolyte-Delaroche)-Emiciclo-del-Ecole-des-Beaux-Arts)
- afbeelding 4 detail van rechterdeel *Hemicycle*, 1837-1842, [https://it.wahooart.com/@@/8BWUWC-Paul-Delaroche-\(Hippolyte-Delaroche\)-Emiciclo-del-Ecole-des-Beaux-Arts](https://it.wahooart.com/@@/8BWUWC-Paul-Delaroche-(Hippolyte-Delaroche)-Emiciclo-del-Ecole-des-Beaux-Arts)
- afbeelding 5 Rafael, *De school van Athene*, 1509-1510, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/6/68/Raffael_058.jpg/994px-Raffael_058.jpg
- afbeelding 6 Daumier, spotprent van de Salon, 1864, <https://artsandculture.google.com/asset/the-visitor-and-the-artist-from-sketches-from-the-salon-published-in-le-charivari-may-30-1864-aaron-martinet-destouches-honor%C3%A9-daumier/bgEByfyRsYEOEg>
- afbeelding 7 Daumier, spotprent van de Salon , 1857, <https://artsandculture.google.com/asset/aspect-du-salon-le-jour-de-l-ouverture-honor%C3%A9-daumier/YQGo8vRilopZrA>
- afbeelding 8 Daumier, spotprent van de Salon, 1865, https://artsandculture.google.com/asset/la-promenade-du-critique-influent-honor%C3%A9-daumier/WAHSb6YZS_2wDA
- afbeelding 9 Gustave Courbet, *De steenbrekers*, 1849, 170x 240 cm, <https://www.literairnederland.nl/steenhouwers-en-leeglopers/>
- afbeelding 10 John Brett, *Steenbreker*, 1857-58, 50 x 68 cm, <https://artsandculture.google.com/asset/the-stonebreaker-john-brett/ngECQ4ZVeQMWMg>
- afbeelding 11 Édouard Manet, *Muziek in de Tuileriën*, 1862, <https://www.nationalgallery.org.uk/paintings/edouard-manet-music-in-the-tuileries-gardens>
- afbeelding 12 en 13 detail van *Muziek in de Tuileriën*, 1862, <https://www.nationalgallery.org.uk/paintings/edouard-manet-music-in-the-tuileries-gardens>
- afbeelding 14 Jules Bastien-Lepage, *Arme Fauvette*, 1881, <https://www.artsalanholland.nl/collectie-kunst-musea/jules-bastien-lepage-arme-fauvette>
- afbeelding 15 Jules Bastien-Lepage, *De slapende bedelaar*, 1882, <https://oudemeesterschilderijen.wordpress.com/2013/06/01/jules-bastien-lepage/#jp-carousel-2755>
- film 1 Fritz Lang, *Metropolis*, 1927
- film 2 Ridley Scott, *Blade Runner*, 1982, https://www.youtube.com/watch?edufilter=NULL&v=-fu7jN2_2pE
- film 3 Ridley Scott, *Blade Runner*, 1982, <https://www.youtube.com/watch?edufilter=NULL&v=NoAzpa1x7jU>

Blok 3

- afbeelding 1 foto uit de voorstelling *Scala*, <https://www.theaterkrant.nl/recensie/scala/scapino-ballet-rotterdam/>
- afbeelding 2 afbeelding uit een modetijdschrift, *Englishwoman's Domestic Magazine*, 1865, <https://www.flickr.com/photos/charmainezoe/10427837664>
- afbeelding 3 voorbeeld van een crinoline, <http://wklondon.com/2013/08/pants-and-advertising/>
- afbeelding 4 Vivienne Westwood, stukken uit de collectie *Mini-Crini*, 1985, <http://www.dresses2019.com/VivienneWestwoodMiniCrini47264jjwaqqtg/>
- afbeelding 5 Vivienne Westwood, detail van de kroon uit de collectie *Mini-Crini*, 1985, <https://mode.nms.ac.uk/rose-royce-hat/>

afbeelding 6	Beroemdheden poseren in het door Westwood ontworpen t-shirt voor de Greenpeace campagne Save the Arctic, https://www.viviennewestwood.com/en/westwood-world/save-the-artic-campaign/
film 1, 2, 3 en 4	Scapino, <i>Scala</i> , 2017, choreografie: Ed Wubbe, registratie door Scapino

(internetbronnen geraadpleegd september 2020, anders vermeld tussen haakjes)

Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling heeft ernaar gestreefd de auteursrechten op hier gebruikt materiaal te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Wie desondanks meent zekere rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen met Cito.